

Stanisław LISZEWSKI
Uniwersytet Łódzki

FESTIWAL NAUKI, TECHNIKI I SZTUKI W ŁODZI JAKO WYDARZENIE

Wprowadzenie

Obserwowany od kilkadziesiątu już lat rozwój turystyki przejawia się nie tylko w liczbie turystów (ponad 1 mld rocznie w skali świata), ale także w nowych formach, nowych przestrzeniach i nowych celach wyjazdów. Do tych ostatnich należą m.in. wyjazdy w celach uczestnictwa w imprezach kulturalnych, sportowych, handlowych i wielu innych. Te nowe produkty turystyczne coraz częściej łączy się pod wspólną nazwą „wydarzenia” (produkt „wydarzenie”).

Tytuł tego opracowania sugeruje, że jego autor będzie starał się znaleźć odpowiedź na pytanie: czy impreza nazywana Festiwal Nauki, Techniki i Sztuki, która odbywa się w Łodzi corocznie od 2001 r., może być uznana za wydarzenie turystyczne?

Poszukiwanie odpowiedzi na postawione pytanie wymaga określenia tego, jakie wydarzenia mogą być produktami turystycznymi?, oraz co to jest festiwal nauki, techniki i sztuki, jaki jest jego cel, program, organizacja?

Próba odpowiedzi na zadane pytania wynika również z zainteresowania autora szerszymi problemami, a mianowicie czy i w jakim stopniu zintegrowana miejscem i czasem niekomercyjna działalność popularyzująca naukę, technikę i sztukę może być interesująca i dla kogo aż tak, że powoduje przemieszczenia ludności na dłuższy (ruch turystyczny) lub krótszy

pobyt (odwiedziny)? W rozważaniach tych świadomie pomijam działalność *stricte* naukową (konferencje, kongresy i inne), która jest czymś innym niż popularyzacja wiedzy.

Produkt turystyczny „wydarzenie” w literaturze przedmiotu

Pojęcie produktu turystycznego towarzyszy rozwojowi turystyki od początku jej powstania, jest ono bowiem związane z koniecznością zakupu niezbędnych do podróżowania dóbr czy usług (przejazd, nocleg, wyżywienie i inne). Rozwój form, celów i skali ruchu turystycznego zmienił również pogląd na termin „produkt turystyczny”. Pisze o tym m.in. J. ALTKORN (1994) stwierdzając, że pojęcie „produkt” obciążone jest pewnymi niejasnościami. Produktowi turystycznemu, zdaniem tego autora, przypisuje się dwojaki sens. „W węższym znaczeniu oznacza on wszystko co turysta kupuje, w szerszym – wszystko co turysta czyni w czasie podróży oraz w miejscu przeznaczenia”.

Określenie „produkt turystyczny” stał się przedmiotem wielu rozpraw naukowych i jest wciąż żywym w dyskusjach nie tylko ekonomistów. Odsyłając zainteresowanych do bogatej literatury przedmiotu skoncentrujemy się w tym opracowaniu na definicjach produktu podawanych przez znawczy kilkakrotnie podręcznik pt. *Produkt turystyczny* autorstwa J. KACZMARKA, A. STASIAKA i B. WŁODARCZYKA (2010).

Autorzy tej pracy, zdając sobie sprawę ze złożoności współczesnego pojęcia „produkt turystyczny”, definiują go jako: „zbiór użyteczności związanych z podróżami turystycznymi, czyli dostępne na rynku dobra i usługi turystyczne umożliwiające ich planowanie, odbywanie, przeżywanie oraz gromadzenie doświadczeń z nimi związanych”. Z tej ogólnej definicji autorzy wyprowadzają podział na proste produkty turystyczne (rzecz, usługa) i złożone (wydarzenie, impreza – pakiet turystyczny). Dzielą również produkty turystyczne w ujęciu przestrzennym na produkt turystyczny: „obiekt”, „szlak” i „obszar”.

Ze względu na przedstawione we wstępie przypuszczenie zajmujemy się w dalszej części tych rozważań pojęciem „produkt turystyczny «wydarzenie»”.

Cytowani już wcześniej autorzy (KACZMAREK, STASIAK, WŁODARCZYK 2010) definiują produkt turystyczny „wydarzenie” jako: „zaplanowane i zorganizowane zdarzenie (lub zespół zdarzeń) integrujące produkty

proste oraz walory turystyczne, nastawione na osiągnięcie korzyści w sferze psychologicznej, społecznej i gospodarczej”. Produkt ten charakteryzują specyficzne cechy, są to: duża spójność tematyczna i organizacyjna; konkretna lokalizacja w czasie i przestrzeni; niecodziennosc, wyjątkowość, cykliczność.

Festiwale nauki na świecie i w Polsce

Posługując się słownikiem możemy stwierdzić, że słowo „festiwal” pochodzi z łaciny (*festivus*) i oznacza uroczystość (święto) złożoną z licznych imprez, często połączonych z konkursami. Określenie to rozumiane jest obecnie bardzo szeroko, stąd również jego wykorzystanie dla określenia święta nauki.

Festiwale nauki mają już bogatą historię, choć zmieniają formę organizacyjną i zakres tematyczny. Pierwszym festiwalem nazwane było otwarte forum dyskusyjne dla naukowców, które odbyło się w 1831 r. w Wielkiej Brytanii. Tego rodzaju spotkania organizowane były nieregularnie w różnych miastach w tym kraju. Pierwszy festiwal naukowy, w którym obok otwartej dyskusji odbyły się również publiczne pokazy naukowe, miał miejsce dopiero w 1988 r. w Edynburgu (Edinburg International Science Festival). Festiwale w Wielkiej Brytanii odbywają się każdego roku w innym mieście, trwają tydzień i obok tradycyjnych dyskusji oraz debat mają w programach warsztaty, wystawy, wycieczki i inne imprezy. Festiwale nauki odbywają się obecnie w wielu ośrodkach uniwersyteckich w Europie, zwłaszcza we Francji i Hiszpanii.

Znacznie później niż w Europie zaczęto organizować tę formę promocji nauki w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. Jeden z pierwszych festiwali odbył się tam w 1999 r., a pretekstem do jego zorganizowania była setna rocznica powstania Amerykańskiego Stowarzyszenia Fizyków. Festiwal ten był zdominowany przez problemy współczesnej fizyki i odbył się w Atlancie (Georgia). W 2008 r. odbył się w Nowym Jorku pierwszy światowy Festiwal Nauki poświęcony popularyzacji osiągnięć naukowych (KARASINSKI 2011).

W 2001 r. powstało międzynarodowe stowarzyszenie o nazwie Europejskie Stowarzyszenie Festiwali Naukowych (European Science Events Association – Eusea). Siedzibą tego stowarzyszenia jest Wiedeń, a jego członkami są głównie kraje Unii Europejskiej. Członkami stowarzyszenia

jest obecnie około 100 organizacji zajmujących się promocją wydarzeń naukowych z 36 krajów. Polskę w tej organizacji reprezentuje organizator Dolnośląskiego Festiwalu Nauki we Wrocławiu (KARASIŃSKI 2011).

W Polsce każdego roku organizowanych jest kilkadziesiąt festiwali nauki. Odbywają się one we wszystkich miastach akademickich, ale również w mniejszych ośrodkach, gdzie działają wyższe szkoły zawodowe bądź filie lub wydziały akademickich szkół wyższych. Przykładem mogą tu być festiwale organizowane m.in. w Cieszynie, Siedlcach czy Nysie. Większość imprez nazywanych festiwalami odbywa się pod nazwą Festiwal Nauki. W Toruniu festiwal nosi nazwę Festiwal Nauki i Sztuki, a w Łodzi i Rzeszowie – Festiwal Nauki, Techniki i Sztuki. Najstarszymi festiwalami w Polsce są: Festiwal Nauki w Warszawie (1996 r.), Dolnośląski Festiwal Nauki we Wrocławiu oraz Poznański Festiwal Nauki (KARASIŃSKI 2011).

Organizatorami festiwali nauki w Polsce są uczelnie, jednostki organizacyjne tych uczelni (wydziały, instytuty) albo towarzystwa naukowe. Celem ich organizacji jest głównie popularyzacja osiągnięć naukowych, co odbywa się w różnych formach: wykłady, pokazy, dyskusje, wycieczki, konferencje, występy artystyczne, pikniki naukowe i inne, w zależności od możliwości merytorycznych ośrodka.

Pierwsze festiwale trwały 2-3 dni, obecnie silniejsze ośrodki akademickie, aby zrealizować program potrzebują 7-8 dni. Większość festiwali w Polsce odbywa się jesienią (wrzesień, październik). Niektóre ośrodki organizują jednak festiwale na wiosnę (kwiecień, maj). Do tej drugiej grupy należy Łódź (połowa kwietnia).

Festiwal Nauki, Techniki i Sztuki w Łodzi (2001–2014)

Z ideą zorganizowania w Łodzi festiwalu nauki wystąpił w 2000 r. były rektor Politechniki Łódzkiej prof. Czesław Strumiłło. Pomysł zyskał poparcie ówczesnych władz samorządowych Łodzi, Konferencji Rektorów Państwowych Szkół Wyższych Łodzi oraz Rady ds. Nauki i Szkolnictwa Wyższego przy Prezydencie Miasta Łodzi. Organizację tego festiwalu, pierwotnie o nazwie Festiwal Nauki i Sztuki w Łodzi, powierzono Łódzkiemu Towarzystwu Naukowemu.

Pierwszym krokiem organizacyjnym było powołanie Komitetu Programowo-Organizacyjnego I Festiwalu, który określił cele tej imprezy i formę organizacyjną. W skład komitetu weszli przedstawiciele wszystkich pań-

stwowych szkół wyższych, Oddziału PAN w Łodzi, reprezentant niepublicznych szkół wyższych i dyrektor ŁTN. Komitet miał dwóch współprzewodniczących, byli nimi: prezes ŁTN i wiceprezydent miasta Łodzi. Biuro Festiwalu umiejscowiono w siedzibie ŁTN. Już od pierwszej edycji powołano również Komitet Honorowy festiwalu, w skład którego wchodziły rektorzy, władze samorządowe i administracyjne, prezesi PAN i ŁTN oraz biskupi działający w Łodzi Kościołów. Patronat honorowy nad I Festiwalem NTiS objął Prezydent RP Aleksander Kwaśniewski.

Celami I Festiwalu Nauki i Sztuki w Łodzi, który odbył się w dniach od 15 do 17 maja 2001 r., były:

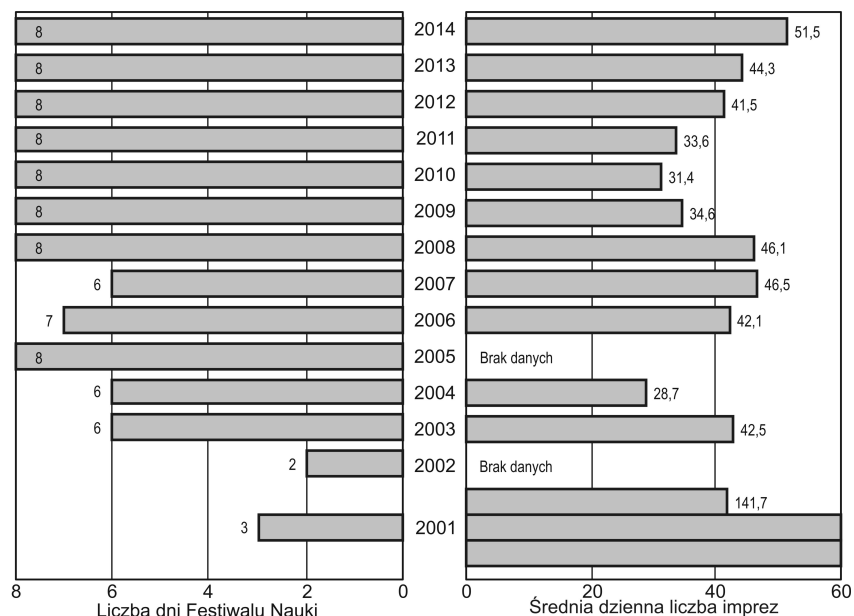
- prezentacja społeczeństwu Łodzi i regionu środowiska akademickiego naszego miasta oraz obiektów dydaktycznych i naukowych łódzkich uczelni i instytutów badawczych;
- popularyzacja i promocja aktualnych osiągnięć naukowych i artystycznych łódzkiego środowiska akademickiego;
- integracja łódzkiego środowiska akademickiego poprzez wspólny wysiłek nad organizacją imprez, a także nad wzrostem zainteresowania wiedzą i sztuką społeczeństwa Łodzi i regionu (KARASIŃSKI, RÓŻAŃSKI 2013).

Wytyczone cele, z pewnymi modyfikacjami, były aktualne dla wszystkich organizowanych w Łodzi festiwali w latach 2001–2014. Program festiwalu przygotowany został z myślą o tym, że jego odbiorcami będą trzy grupy społeczeństwa: młodzież licealna i studencka, zainteresowani nauką i sztuką mieszkańcy miasta i regionu w wieku produkcyjnym, oraz powiększająca się wciąż w mieście grupa mieszkańców tzw. trzeciego wieku (emeryci). W późniejszych edycjach festiwali przygotowano specjalny program z myślą o dzieciach (piknik naukowy).

Korzystając z doświadczeń kolejnych festiwali udoskonalano zarówno organizację, jak i promocję tej wielkiej imprezy. Uwzględniając znaczący wkład Politechniki Łódzkiej w przygotowanie programu I Festiwalu oraz aktywne włączenie się do programu Naczelnej Organizacji Technicznej, począwszy od 2002 r. festiwal łódzki nosi nazwę Festiwal Nauki, Techniki i Sztuki. Nazwa ta obejmuje działalność wszystkich typów szkół wyższych i instytutów badawczych funkcjonujących w mieście i jest wyróżnikiem Łodzi wśród innych festiwali w Polsce.

Łódzki festiwal, poza pierwszą i drugą edycją (w latach 2001 i 2002), rozbudował się do imprezy trwającej tydzień. W latach 2003, 2004 i 2007 było to 6-dniowe święto nauki, techniki i sztuki, a od 2008 r. trwa zwykle osiem dni (rys. 1). W pierwszym roku odbywało się dziennie około 60 róż-

nych imprez, podczas gdy w wydłużonym czasie jego trwania organizuje się od 30 do 50 spotkań mieszkańców miasta z rodzimymi naukowcami i artystami.

Rysunek 1. Liczba dni Festiwalu Nauki, Techniki i Sztuki w Łodzi oraz średnia dzienna liczba imprez zorganizowanych w latach 2001–2014

Źródło: opracowanie własne

Począwszy od trzeciej edycji programy kolejnych festiwali organizowane były z myślą o realizacji przyjętego wcześniej hasła przewodniego. Przykładowo, trzeci festiwal odbył się pod hasłem: „W poszukiwaniu prawdy”, piąty: „Tradycja – nowoczesność – przyszłość”, a dziewiąty: „Ucz się od najlepszych”.

W programie festiwalu są stałe punkty i stałe imprezy. Wypracowano również schemat organizacyjny łódzkiego festiwalu. Wszystkie imprezy dzielą się na cztery grupy: imprezy centralne, imprezy ogólnooświatowe, imprezy lokalne i imprezy towarzyszące. Nazwa pierwszej grupy zarezerwowana została dla tej części festiwalu, która realizowana jest poza obiektami uczelni, w budynkach publicznych, a ich program ma charakter integrujący zarówno środowisko akademickie, jak i odbiorców festiwalu (np. otwarcie i zamknięcie festiwalu, „wykład rektorski i inne). Druga i trze-

cia grupa imprez odbywa się w obiektach konkretnych uczelni, a ich program przygotowują pracownicy tej uczelni. Wreszcie czwarta grupa imprez dotyczy wykonawców afiliowanych przy festiwalu, którzy nie wywodzą się ze środowiska organizatorów.

Oficjalne otwarcie każdego z 14 dotychczasowych festiwali miało miejsce w dużej sali obrad Urzędu Miasta Łodzi przy ulicy Piotrkowskiej. Program tego otwarcia zakłada w części oficjalnej powitania i przemówienia, a w części merytorycznej wręczenie wyróżnień za najlepsze w minionym roku osiągnięcia w skali ogólnopolskiej i międzynarodowej w różnych dziedzinach nauki, techniki i sztuki, w formie statuetki „Łódzkie Eureka” (autorem projektu i wykonawcą statuetki jest prof. Jan Grodek, kierownik Pracowni Rzeźby w Akademii Sztuk Pięknych w Łodzi). Regulamin konkursu „na statuetkę” ogranicza liczbę przyznanych rocznie wyróżnień do siedmiu (indywidualnych i zbiorowych łącznie).

Po wręczeniu statuetek, które poprzedzone jest odegraniem hejnału festiwalowego i sygnału z udziałem fanfar (kompozycja specjalna na festiwal Macieja Staszewskiego, wykonanie przez orkiestrę Akademii Muzycznej w Łodzi), każdy z nagrodzonych (nagroda indywidualna lub zespołowa) w czasie 10 minut prezentuje swoje dokonanie.

Podczas kilku pierwszych festiwali ta część otwarcia kończyła się wykładem. Ze względu na wydłużenie w czasie tej uroczystości organizatorzy zrezygnowali z tego punktu programu.

Tego samego dnia co otwarcie w sali Urzędu Miasta, w godzinach wieczornych odbywa się druga część, czyli artystyczne otwarcie festiwalu. Organizowane jest ono w Filharmonii Łódzkiej (w 2014 r. pierwszy raz otwarcie miało miejsce w nowo wybudowanej sali koncertowej Akademii Muzycznej w Łodzi), a program artystyczny realizują studenci i pracownicy Akademii Muzycznej. Przez kilka lat w tym programie występowały również chóry akademickie Łodzi. Ze względu jednak na poszerzenie programu występów chórów i zapraszanie zespołów z uczelni innych miast, koncert chórów organizowany jest samodzielnie innego dnia.

Pozostałe imprezy centralne odbywają się w inne dni festiwalu. Są to:

- otwarty wykład rektorski, wygłaszany poza siedzibą swojej uczelni, każdego roku przez rektora innej państwowej szkoły wyższej;
- wykłady poświęcone sylwetkom i dorobkom naukowym „noblistów”, którzy uzyskali to wyróżnienie w roku poprzedzającym festiwal;
- piknik naukowy Festiwalu Nauki, Techniki i Sztuki, który od kilku lat odbywa się w namiotach ustawionych na rynku „Manufaktury”,

a jego organizatorami są głównie koła naukowe i młodzi pracownicy instytutów i katedr eksperymentalnych (ale nie tylko) uczelni łódzkich; swoje stoiska ma kilkadziesiąt instytutów, katedr i kół naukowych. Piknik trwa dwa dni (sobota i niedziela) i jest największą pod względem liczby uczestników (kilka tysięcy) imprezą festiwalową.

Zakończenie festiwalu tradycyjnie odbywa się ósmego dnia imprezy w Teatrze im. S. Jaracza w Łodzi. W jego programie jest krótkie wystąpienie przewodniczącego Komitetu Organizacyjno-Programowego, czasem reprezentanta władz miejskich, a następnie odbywa się spektakl teatralny przygotowany przez studentów (zwykle ostatniego roku) Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej w Łodzi. Na koncert zapraszani są m.in. ci pracownicy, którzy aktywnie uczestniczyli w festiwalu, organizując lub prowadząc którąś z imprez.

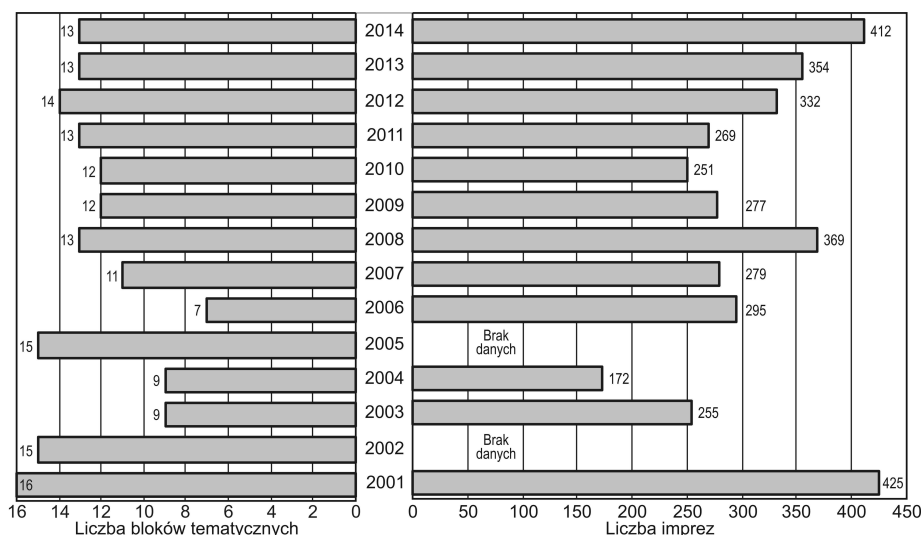
Otwarcie i zakończenie festiwalu spina trwające siedem lub osiem dni imprezy, na które składa się (każdego roku) po kilkaset pokazów, wykładów, wycieczek, wystaw, koncertów itd., realizowanych w obiektach szkół wyższych Łodzi. Większe uczelnie: Uniwersytet Łódzki, Politechnika Łódzka czy Akademia Muzyczna, mają własne komitety organizacyjno-programowe, które dbają o poziom merytoryczny i sprawny przebieg poszczególnych imprez.

W programie każdego festiwalu wyodrębnione są bloki tematyczne, które pozwalają nie tylko stworzyć program całej imprezy, ale również zorientować się w proponowanej tematyce. Bloki te ulegają zmianie w kolejnych festiwalach. Przykładowo wymienimy tu bloki tematyczne V festiwalu, który odbył się w 2005 r.; były to: Odkrywamy fizykę, Dialogi humanistyczne, Ekonomia na co dzień, Forum techniki, Meandry medycyny, Najważniejsze odkrycia i wynalazki przełomu XX i XXI w., Nowoczesne technologie środowiska życia człowieka, Technika w medycynie, Tradycja i współczesność w kulturze i sztuce, Łódź w filmie, Muzea – przestrzeń przedmiotów i idei, a także wycieczki, wystawy, imprezy towarzyszące.

W niektórych festiwalach powstają bloki imprez wynikające z aktualnych zainteresowań odbiorców (np. Za pan brat z matematyką i informatyką) lub badaczy (np. Zagrożenia zdrowotne XXI wieku lub Przestrzeń turystyczna i rekreacyjna).

W okresie trwania festiwalu każdego roku (2001–2014) przygotowywano i realizowano od niespełna 200 imprez (2004 r. – 172) do blisko 400 (2008 r. – 369) – rys. 2. Według szacunków organizatorów (z wyjątkiem filharmonii i teatru wszystkie imprezy mają wolny wstęp), w festiwalach

uczestniczyło od 20 do 50 tys. (2014 r.) osób. Największym powodzeniem cieszą się imprezy organizowane podczas pikniku, w których uczestniczy po kilka tysięcy osób. Bardzo duża jest również frekwencja na imprezach muzycznych i to zarówno w sali Filharmonii (do 1000 osób z wykorzystaniem schodów do siedzenia), jak i w kościołach czy, ostatnio, w nowej sali koncertowej Akademii Muzycznej.

Rysunek 2. Liczba bloków tematycznych oraz liczba imprez zorganizowanych podczas Festiwalu Nauki, Techniki i Sztuki w Łodzi w latach 2001–2014

Źródło: opracowanie własne

Organizatorzy, pragnąc dotrzeć do potencjalnych uczestników imprez festiwalowych, prowadzą akcję promocyjną. Tradycyjnymi patronami festiwalu są: TVP Łódź, Polskie Radio Łódź oraz „Dziennik Łódzki”, w którym od lat ukazuje się program festiwalu kolportowany w około 100 tys. egzemplarzy. Festiwal wspiera również medialnie Łódzka Sieć Komputerowa i TV Lodman, a także Radio Żak i telewizja Toya. Festiwal od początku posiada własne logo, a także stronę internetową. Mimo wielu prób i wysiłków nie udało się festiwalowi zaistnieć w mediach ogólnopolskich, które lansują wyłącznie festiwal warszawski i Centrum Nauki „Kopernik”. Ten monopol medialny wpływa negatywnie na społeczne inicjatywy w zakresie promocji nauk w innych ośrodkach w Polsce.

Mówiąc o festiwalu łódzkim nie można zapomnieć, że jest on organizowany wyłącznie siłami społecznymi pracowników nauki, doktorantów i studentów. Prowadzone szacunki wskazują, że każdego roku angażuje się społecznie w przygotowanie i przebieg festiwalu 800–1000 osób ze środowiska akademickiego. Jest to ogromny wkład społecznego działania na rzecz miasta i regionu oraz w rozwój intelektualny społeczeństwa.

Sponsorami festiwalu są głównie Urząd Miasta Łodzi oraz Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Otrzymane środki są niezbędne do technicznego zabezpieczenia tak wielkiej imprezy.

Festiwal a produkt turystyczny „wydarzenie”

Po przedstawieniu programu i organizacji festiwalu będącego świętem nauki, techniki i sztuki w Łodzi musimy wrócić do pytań zadanych na początku tego opracowania: czy zaprezentowany festiwal może być uznany za produkt turystyczny „wydarzenie”?, czy jest to produkt złożony?

Odpowiedź na te pytania wymaga najpierw zweryfikowania tego, czy ta impreza zgodna jest z definicją produktu turystycznego „wydarzenie”? Odwołując się do pracy J. KACZMARKA, A. STASIAKA, B. WŁODARCZYKA (2010), którzy określili specyficzne cechy dla tego typu produktu, to odpowiedź jest w pełni pozytywna. Festiwal charakteryzuje duża spójność tematyczna, określona w jego nazwie, jeden komitet organizacyjny oraz stała siedziba (biuro w lokalu Łódzkiego Towarzystwa Naukowego). Jest imprezą organizowaną w konkretnym czasie (7–8 dni w połowie kwietnia) i przestrzeni (generalnie w Łodzi, szczegółowo w różnych obiektach publicznych i siedzibach różnych uczelni; w ostatnim roku także w Zgierzu).

Festiwal w skali Łodzi, regionu, a w niektórych fragmentach programu Polski ma charakter niecodzienny i wyjątkowy. Potwierdza to jego nazwa obejmująca trzy sfery twórczości: naukę, technikę i sztukę. Cykliczność tej imprezy dotyczy lat 2001–2014, w których każdego roku wiosną organizowany był festiwal. Z punktu widzenia cech wymaganych dla produktu turystycznego „wydarzenie” Festiwal Nauki, Techniki i Sztuki w Łodzi wypełnia je z nawiązką.

Bardziej skomplikowane wydaje się poszukiwanie przystawalności tego festiwalu do definicji produktu turystycznego „wydarzenie”. Kłopot polega na konieczności określenia, czy i co można uznać za walor turystyczny w zespole zdarzeń nazywanych festiwalem, czy impreza ta może preten-

dować do nazwy produktu turystycznego, skoro znacząca część jej programu odbierana jest przez odwiedzających, a niezbyt liczni są tylko turystami (nocują w Łodzi). Wreszcie trzecia wątpliwość polega na tym, że festiwal łódzki jest imprezą *non profit* – nie tylko nie ma opłat za uczestnictwo w żadnej imprezie, ale również organizatorzy i osoby realizujące program festiwalu (wykłady, prelekcje, dyskusje, występy, koncerty i wszystkie inne) robią to społecznie, bez wynagrodzenia.

Studiując programy łódzkiego Festiwalu Nauki, Techniki i Sztuki można dojść do wniosku, że to co przyciąga widzów czy uczestników różnych imprez festiwalowych można uogólnić do trzech grup, które nazwiemy tu umownie produktami festiwalowymi.

Pierwsza z nich to **wiedza** i umiejętności oraz ich popularyzowanie. Druga grupa to **twórca**, kreator nauki, techniki i sztuki (uczony, artysta, konstruktor – osobowość). Trzecim produktem jest **miasto (Łódź) i region**, w którym nie tylko odbywa się festiwal, ale które jest przedmiotem badań naukowych czy inspiracji artystycznych.

Prezentacja tych produktów Festiwalu Nauki, Techniki i Sztuki w Łodzi odbywa się od lat w formie różnych imprez festiwalowych, których przegląd dokumentuje specyfikę tego święta. Warto w tym miejscu wymienić kilka najbardziej reprezentatywnych imprez dla każdej grupy produktów.

Jak już wspomniano – głównym celem festiwalu jest przybliżenie społeczności miasta i regionu najnowszych osiągnięć nauki, techniki i sztuki. Ta popularyzacja wiedzy odbywa się na różnym poziomie i w różnej formie. Największym wydarzeniem festiwalu, który ma *stricte* charakter popularyzatorski, jest festiwalowy piknik naukowy. Od kilku lat jest on organizowany na rynku (czyli w centralnym punkcie) Manufaktury w rozstawionych namiotach. W tak przygotowanych pomieszczeniach mieści się kilkadziesiąt stoisk, na których pracownicy, doktoranci i studenci demonstrują doświadczenia z zakresu fizyki, chemii, biologii, medycyny, ale również np. archeologii czy nauk technicznych. Każdego roku toczy się konkurencja między wystawcami, co podnosi poziom ekspozycji. Uczestnikami i odbiorcami „pikniku” od lat są ludzie w różnym wieku i różnej profesji, ale wyraźnie widać dominację najmłodszej grupy – uczniów ze szkół podstawowych, którzy przychodzą na piknik z rodzicami lub dziadkami.

Inną formę popularyzacji nauki stosują pracownicy uczelni przygotowujący wykłady i ćwiczenia w salach wykładowych i laboratoriach. Odbiorcami tych imprez są głównie licealiści poszukujący przy okazji festiwalu kierunków przyszłych swoich studiów. Imprezy z zakresu nauk ścisłych oraz technicznych w Politechnice Łódzkiej i Uniwersytecie Łódzkim

często są wizytowane przez młodzież przyjeżdżającą autokarami z nauczycielami, w sposób zorganizowany, z całego regionu.

Bardzo dużym zainteresowaniem cieszą się wykłady i demonstracje prezentowane przez pracowników Uniwersytetu Medycznego, których odbiorcami są m.in. emeryci, słuchacze uniwersytetów trzeciego wieku, ale również ludzie w wieku produkcyjnym.

Od kilku lat w ramach festiwalu organizowane są wykłady przedstawiające najnowszych (nadania z roku poprzedzającego festiwal) „noblistów”, czyli uczonych, którym przyznano nagrodę Nobla. Wykłady te prowadzone są przez specjalistów (profesorów) z dziedzin, w których była nadana nagroda i prezentują sylwetkę uczonego oraz jego dorobek naukowy, ale zwłaszcza to dzieło, które było wyróżnione tą nagrodą. Ta forma promocji osiągnięć naukowych najwyższego szczebla interesuje odbiorców z różnych wiekowo grup.

Specyficzną formą promocji jest koncert chórów akademickich i to zarówno łódzkich uczelni, jak i szkół wyższych z innych miast (Poznań, Warszawa, Kielce). Jest to promocja dobrej muzyki i wykonawców, którymi są głównie studenci z różnych uczelni. Jest to również promocja tradycji akademickich, do których należało śpiewanie studentów w chórze swojej uczelni. Dotyczy to również koncertu inauguracyjnego festiwal (pierwszego dnia), a także innych imprez artystycznych.

Drugi produkt festiwalowy to twórcy – uczeni, artyści i konstruktorzy. Promocja tej grupy uczestników środowiska akademickiego odbywa się w czasie trwania kilku imprez festiwalowych. Najważniejszą z nich jest tzw. wykład rektorski, który wygłasza aktualnie urzędujący rektor (każdego roku inny). Wykłady organizowane są albo w miejscu „neutralnym”, najczęściej jest to siedziba Łódzkiego Towarzystwa Naukowego lub na terenie innej uczelni niż miejsce urzędowania rektora. Jest to okazja do szerokiej prezentacji środowisku miasta i regionu zarówno osobowości rektora, jak i jego zainteresowań naukowych.

Inną formą promocji twórców jest konkurs, a następnie wręczenie siedmiu osobom (lub zespołom) wspomnianych statuetek „Łódzka Eureka” (numerowanych i wygrawerowanych). Ważny jest tu również fakt, że laureaci prezentują publicznie wyróżnione dzieło. Jest to wielka promocja łódzkich twórców w gronie środowiska akademickiego i społeczeństwa Łodzi. W czasie działalności festiwalu w latach 2001–2014 wręczono ogółem 71 statuetek reprezentantom różnych dziedzin nauki i sztuki. Przykładowo tylko wymienimy tu nazwiska osób wyróżnionych w różnych latach: prof. J. Szosland (PŁ), A. Napieralski z zespołem (PŁ), W.M. Krajew-

ska z zespołem (UŁ), A. Dziki (UM), W.J. Stec (PAN), W. Kaliński (ASP), J. Gajos (PWSFTviT), S. Kierner (AM).

Festiwal jest również dobrą okazją do zaprezentowania nowych obiektów dydaktycznych i naukowych, których budowa łączy się zwykle z najbardziej prężnymi naukowo i organizacyjnie zespołami badaczy. Przedstawienie tych nowych obiektów i ich funkcjonowania przy okazji realizacji imprez festiwalowych daje możliwość poznania ich przez osoby spoza wąskiego środowiska zainteresowanych. Przykładem takiej prezentacji na ostatnim, XIV Festiwalu Nauki, Techniki i Sztuki w Łodzi (2014) była organizacja imprez festiwalowych w budynku zwanym „fabryką inżynierów” w Politechnice Łódzkiej, czy nowej sali koncertowej w Akademii Muzycznej.

Trzecim produktem festiwalowym, którego poznaniu służą imprezy festiwalowe, jest miasto Łódź i region. Wśród imprez można tu wymienić: otwarte debaty z byłymi i obecnym prezydentem Łodzi na temat planów i ich realizacji dotyczących rozwoju czy przebudowy miasta. Podobne debaty prowadzono z „łódzkimi ministrami” na temat rozwoju komunikacji w regionie. Słuchano również wniosków płynących z zakończonych prac doktorskich dotyczących różnych aspektów gospodarczych, przestrzennych czy społecznych Łodzi.

Naturalną częścią wszystkich dotychczasowych festiwali były wycieczki po parkach miejskich i Lesie Łagiewnickim, a także wycieczka po Parku Krajobrazowym Wzniesień Łódzkich, okręgu bełchatowskim i innych obszarach. Od kilku lat do imprez festiwalowych włączyły się muzea łódzkie oraz Ogród Botaniczny i łódzkie zoo. Ten poznawczy produkt festiwalu cieszy się dużym zainteresowaniem różnych wiekowo uczestników tego święta.

Prezentując trzy główne produkty festiwalowe oraz przykładowo tylko wybrane imprezy, które je charakteryzują, rodzi się kolejne pytanie: w jakim stopniu produkty festiwalowe mogą być uznane za walory turystyczne, a w konsekwencji produkty turystyczne? Wydaje się, że oryginalność wielu imprez festiwalowych może być przedmiotem zainteresowań turystów, choć obecnie zainteresowania te w przypadku Łodzi przejawiają głównie mieszkańcy miasta. Obserwacja zainteresowań znacznie bardziej zawężonej oferty popularyzacji nauki, choć podanej w sposób niezwykle atrakcyjny w Centrum Nauki „Kopernik” w Warszawie, może być potwierdzeniem, że ta sfera poznania może być atrakcyjnym produktem turystycznym po spełnieniu określonych warunków. W tym zakresie Festiwal Nauki, Techniki i Sztuki organizowany w Łodzi nie spełnia dwóch warunków, aby można go było nazwać produktem turystycznym „wydarzenie”. Po

pierwsze, mimo oryginalności i atrakcyjności licznych imprez, ale również wzrastającej frekwencji jest on imprezą lokalną, przeznaczoną głównie dla mieszkańców obszaru metropolii łódzkiej i akceptowaną przez nich. Po drugie, festiwal był pomyślany, i tak jest realizowany, jako bezinteresowny wkład ludzi nauki, techniki i sztuki w działalność na rzecz rozwoju społeczeństwa swojego miasta i regionu.

O ile pierwszy z niespełnionych przez Festiwal warunków, jak pokazuje Centrum Nauki „Kopernik”, można dużymi nakładami finansowymi spełnić, o tyle przedstawienie społecznie organizowanej imprezy na komercyjną jest zapewne trudniejsze, bo wymaga zmiany idei prezentowanego święta nauki, techniki i sztuki.

Organizowany od 14 lat festiwal wpisał się w życie społeczno-kulturalne Łodzi i jest dobrze przyjmowany przez mieszkańców miasta. Jest to wydarzenie duże i wciąż rozwijające się – angażując zarówno wielu wykonawców, jak i odbiorców przygotowywanych imprez. Ze względu na pochodzenie odbiorców jest to jednak wydarzenie bardziej integrujące mieszkańców metropolii łódzkiej niż przyciągające przybyszów z zewnątrz. Być może, poszerzenie festiwalu o obrady międzynarodowych kongresów różnych dyscyplin nauki czy sztuki mogłoby bardziej wyraźnie zmienić rangę tego święta.

BIBLIOGRAFIA

- ALTKORN J., 1994, *Marketing w turystyce*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- KACZMAREK J., STASIAK A., WŁODARCZYK B., 2010, *Produkt turystyczny. Pomysł. Organizacja. Zarządzanie*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa.
- KARASIŃSKI E., 2011, *Festiwale nauki, techniki i sztuki w promocji Łodzi i łódzkiego środowiska naukowego*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź.
- KARASIŃSKI E., RÓŻAŃSKI A., 2013, *Wkład Łódzkiego Towarzystwa Naukowego w organizację łódzkich festiwali nauki, techniki, i sztuki – największej imprezy upowszechniającej naukę i sztukę w Łodzi*, [w:] Z. Kruszewski, red., *Towarzystwa naukowe w Polsce: dziedzictwo, kultura, nauka, trwanie*, t. 1, Redakcja Wydawnicza PWN, Warszawa, s. 262–277.